

WOJCIECH STANKIEWICZ

ŹRÓDŁA TERRORYZMU MIĘDZYNARODOWEGO NA TLE PROCESÓW MIGRACYJNYCH SPOŁECZEŃSTW ŚWIATA ISLAMU W EUROPIE

Zjawisko migracji i wszelkich procesów z nim związanych znane jest od zarania dziejów. Z czasem ruchy migracyjne zaczęto rozpatrywać nie tylko w wymiarze demograficznym. Migracje międzynarodowe stały się zjawiskiem wielopłaszczyznowym, dotyczącą sfer ekonomicznych, kulturowo-socjologicznych, politycznych. Można uznać, iż ruchy migracyjne ludzkości mogą być podłożem wielu problemów cywilizacyjnych i konfliktów¹.

Celem autora jest przedstawienie zjawiska terroryzmu i jego źródeł we współczesnym dynamizmie wielokulturowości oraz problemie integracji i asymilacji na tle migracji mniejszości religijnych i etnicznych ze szczególnym uwzględnieniem społeczeństw państw muzułmańskich. Scharakteryzowany został również współczesny wizerunek islamu oraz pryzmat, przez jaki postrzega muzułmanów przeciętny Europejczyk. Kolejnym zagadnieniem jest kwestia fundamentalizmu islamskiego, jako nurtu błędnie uważanego za spoiwo integrujące wszystkie środowiska muzułmańskie przeciwko cywilizacji Zachodu i walki z potencjalnie zagrażającym światu islamu wartościom dziedzictwa kulturowego Europy. W kolejnej części ukazano postawę Unii Europejskiej w stosunku do migrantów oraz działania i środki podjęte w celu zwalczania bądź ograniczenia terroryzmu międzynarodowego.

Hipotezą pracy jest twierdzenie, iż ruchy migracyjne są procesami zależnymi od woli podmiotów stosunków międzykulturowych, a ich działanie uwidacznia się we wszystkich sferach życia społecznego na arenie międzynarodowej pomiędzy społeczeństwami państw

.....

Dr Wojciech STANKIEWICZ jest
adiunktem w Uniwersytecie Warmińsko-
-Mazurskim w Olsztynie
wmstankiewicz@

¹ Z.B. Kumoś, *Migracje – zagrożenia czy nadzieja?*, [w:] *Procesy migracyjne: teoria, ewolucja i współczesność*, pod red. nauk. L. Kacprzaka, J. Knopka, Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa im. Stanisława Staszica w Pile, Piła 2008, s. 47.

muzułmańskich a cywilizacją europejską, wywierając bezpośredni wpływ na dynamizm współczesnej koncepcji globalnego terroryzmu.

Sformułowane zostały następujące pytania badawcze:

1. Dlaczego konieczność zmian na tle zjawiska wielokulturowości musi się wiązać z konfliktami społecznymi i czy istnieją sposoby, które częściowo ograniczą antagonizmy pomiędzy cywilizacją islamską i europejską?

2. Jakie determinanty określają tożsamość w warunkach powszechnej globalizacji i obcego kulturowo otoczenia oraz czym charakteryzuje się islam w dobie współczesnych ruchów migracyjnych?

3. W czym przejawia się fundamentalizm islamski i jego tradycjonalizm w kontekście idealizacji przeszłości, który poprzez upolitycznianie wiary wraz z ostrą krytyką obcego świata Zachodu oddziałuje na współczesne relacje podziału pomiędzy europejskimi i muzułmańskimi dziedzictwami kulturowymi?

4. Gdzie należy doszukiwać się źródeł współczesnej dyskryminacji oraz czy istnieje szansa na zniwelowanie archetypów nieustannego braku wzajemnej nietolerancji poprzez stworzenie kulturowego parytetu?

5. Czy istnieje całkowite poczucie przynależności do nowo zastanej kultury i czy w konsekwencji utrata części suwerenności musi być wpisana w życie przeciętnego imigranta?

6. Na czym opierają się struktury współczesnych polityk imigracyjno-asymilacyjnych i czy są one w stanie zdewaluować negatywne nastroje poczucia trwałej odmienności oraz zwiększyć poczucie powszechnego bezpieczeństwa poprzez ograniczenie zjawiska terroryzmu?

Uzupełnia treść pracy załącznik dotyczący sondażu na temat skojarzeń z terminem „islam”. Badanie, chociaż przeprowadzone na grupie Polaków, może dać szerszy obraz wizerunku muzułmanina w Europie.

ŹRÓDŁA TERRORYZMU MIĘDZYNARODOWEGO W KONTEKŚCIE MIGRACJI MNIEJSZOŚCI RELIGIJO-ETNICZNYCH ORAZ ZJAWISKA MULTIKULTURALIZMU

Współczesne wyznania, język, obyczaje zdają się być odgrudzone niewidocznymi granicami pomiędzy konkretnymi wspólnotami, a sama kultura naznaczona piętnem odmienności. Przedmiotem dyskredytacji może być zarówno religia², jak i rasa, etniczność, obyczaje, a nawet pogląd indywidualnej jednostki. Przykładem może stać się Wielka Brytania lat 70. i wzrost rasizmu poprzez marginalizację imigrantów³. Okres ten przyczynił się do wprowadzenia nowej polityki, określonej mianem wielokulturowości⁴.

Pluralizm, który wiąże się z procesem przenikania kultur i pośredniej unifikacji, doprowadził do wzrostu różnicowania kulturowego świata. Globalizacja w równym stopniu integruje jak i dezintegruje społeczeństwo. „Kultura traci swą funkcję przewodniczki ludz-

• • • • •

² Główną przeszkodą dialogu między religią chrześcijańską a islamem jest fakt, iż „niezależnie od różnic doktrynalnych i «organizacyjnych» wewnątrz każdej z nich, jak też z uwarunkowań historycznych (...) wynikają one z faktu, że obydwie religie mają powszechne powołanie i uważają swój sposób na osiągnięcie zbawienia za najlepszy lub wyłączny”. Por. A. Scarabel, *Islam*, Wydawnictwo WAM, Kraków 2004, s. 163-178.

³ Źródeł marginalizacji imigrantów można szukać w globalizacji, która rozszerzając sieć kontaktów z innymi grupami społecznymi, fragmentaryzuje więzi międzyludzkie. J. Zdanowski, *Islam wobec wyzwań zaoferowania i rozwoju*, [w:] *Islam a globalizacja*, pod red. A. Mrozek-Dumanowskiej, J. Zdanowskiego, Wydawnictwo Naukowe ASKON, Warszawa 2005, s. 38.

⁴ J. Balicki, *Imigranci z krajów muzułmańskich w Unii Europejskiej. Wyzwania dla polityki integracyjnej*, Wydawnictwo Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Warszawa 2010, s. 26-27.

kich zachowań, a staje się coraz bardziej towarem. (...) I nie ma znaczenia, czy to będzie twardy fundamentalizm, czy świat innych przekonań, liczy się fakt tendencyjnego prowokowania wojny tożsamości”⁵. Punktem wyjścia do obopólnej akceptacji winno być wzajemne zrozumienie pomiędzy wspólnotami. Warunek ten pozwoliłby na uporządkowany i zharmonizowany rozwój takiego społeczeństwa, gdzie nawet najbardziej odległe kolektywy kulturowe mogłyby ze sobą koegzystować. Należałoby uznać a priori, że nie przemoc i agresja, ale ogólnoludzki dialog mógłby przyczynić się do współistnienia różnych kultur, grup etnicznych, religijnych, czy językowych⁶.

Jak trudne jest dojście do konsensusu, uwidacznia rozbieżność między różnicami kulturowymi i obustronny brak tolerancji⁷. Niebagatelny wpływ na komunikację międzykulturową wywierają postawa i skuteczność rządów w zakresie wspierania kulturowego zróżnicowania oraz ochrony uniwersalnych wartości. „Równowaga pomiędzy tymi dwoma aspektami wielokulturowego społeczeństwa musi uwzględniać różnice etniczne, religijne i inne aspekty kultur współistniejących w ramach tych samych struktur państwowych i prawnych i jednocześnie musi się opierać na wierze w uniwersalność i niepodzielność „wspólnych” praw człowieka”⁸.

Zasadami, podług których każde państwo przyjmujące model wielokulturowości winno się kierować są: „uznanie prawa jednostek i grup do spontanicznej i niezawisłej twórczości, (...) zagwarantowanie możliwości powstawania wciąż nowych ognisk kulturotwórczych, (...) zasada obecności na równych prawach różnych treści, form i stylów artystycznego wyrazu, (...) dialogowy układ pomiędzy grupami kulturalnymi oraz ich instytucjami kulturalnymi, (...) stymulowanie i koordynowanie twórczości kulturowej poszczególnych grup”⁹.

Zamierzony cel zespolenia zróżnicowanej integracji został wyparty przez podział na izolowane grupy etniczne, zamknięte w obcych, a nawet wrogich sobie społecznościach¹⁰. Nowe struktury społeczne nie zawsze wiążą się z odseparowaniem, w wielu przypadkach powstają odrębne kolektywy grup heterogenicznych¹¹. Przenikanie kultur powoduje często kształtowanie nowych rzeczywistości, które są na tyle „dogłębne i wszechogarniające, że pozwalają, czy wręcz nakazują mówić o nowej, odrębnej i swoistej formacji społeczno-kulturowej”¹².

Powstałe zróżnicowanie kulturowe nie powinno być postrzegane wyłącznie w zakresie systemu przestrzeganego prawa sensu stricto, lecz rozpatrywane również przez pryzmat odmiennych stylów życia. Biorąc pod uwagę powszechnie uwzględniane prawa człowie-

• • • • •

⁵ A.P. Dydacz, *Bezpieczeństwo człowieka i wielokulturowość*, [w:] *Bezpieczeństwo człowieka i wielokulturowość*, pod red. nauk. J. Dębowskiego, E. Jarmocha, A.W. Świdzkiego, Wydawnictwo Akademii Podlaskiej, Siedlce 2008, s. 13-14.

⁶ S. Bruce, *Fundamentalizm*, Wydawnictwo Sic!, Warszawa 2006, s. 38-44.

⁷ „Współcześnie funkcjonująca jednostka musi w swoją tożsamość włączyć te właśnie elementy odrębności i wspólnotowości. Poczucie podobieństwa i poczucie różnicy. A oba te elementy muszą być zespolone w taki sposób, by dawały silne przekonanie o spójności własnej tożsamości”. H. Mamzer, *Tożsamość jednostki w obliczu wielokulturowości*, [w:] *Edukacja międzykulturowa w Polsce i na świecie*, pod red. T. Lewowickiego, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Cieszyn 2000, s. 72.

⁸ A. Borowiak, P. Szarda, *Tolerancja i wielokulturowość. Wyzwania XI wieku*, Wydawnictwo Academica, Warszawa 2004, s. 65.

⁹ L. Dyczewski, *Czynniki sprzyjające żywotności kultur mniejszości etnicznych i narodowych*, [w:] *Miejsce kultur etnicznych i regionalnych w jednoczącej się Europie*, pod red. Z. Jasińskiego, T. Lewowickiego, Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego, Opole 2007, s. 29-30.

¹⁰ M. Nalewajko, *Wpływ procesów migracyjnych na kształtowanie się nowych społeczności i nowych kultur* [w:] *Migracje: Dzieje, typologia, definicje*, pod red. A. Furdali, W. Wysoczańkiego, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2006, s. 122-123.

¹¹ W. Kymlicka, R. Cohen-Almagor, *Democracy and Multiculturalism*, [w:] *Challenges to Democracy: Essays in Honour and Memory of Isaiah Berlin*, pod red. R. Cohena-Almagora, Ashgate, London 2000, s. 91.

¹² A. Phillips, *Multiculturalism without Culture*, Princeton University Press, Princeton 2007, s. 17; Z. Bauman, *Ponowoczesność*, [w:] *Słownik społeczny*, pod red. B. Szlachty, Wydawnictwo WAM, Kraków 2004, s. 902-914.

ka, na których, adekwatnie do europejskich standardów, powinna opierać się polityka państwa, nie mogą być respektowane wymienione różnice kulturowe krajów muzułmańskich takie, jak: rytualne okaleczenia młodych dziewczyn, brak tolerancji w prawach kobiet, poligamia czy zakaz małżeństw z osobą odmiennego wyznania¹³.

Kolejną kwestią budzącą polemiki – z czasem przeradzającą się w żądania – są dyskursy w sprawie wyłączenia muzułmańskich grup etniczno-kulturowych spod obowiązujących norm prawnych, które utrudniają im wykonywanie praktyk religijnych odnoszących się m.in. do: wyłączenia spod prawa zakazu rytualnego zabijania zwierząt, żądania wykluczenia sikhów z obowiązku noszenia ochronnych kasków, zakazu noszenia jarmułki w służbie wojskowej oraz hindżabu w szkole bądź wszelkich restrykcji w zakresie obchodzenia i faworyzowania świąt chrześcijańskich¹⁴.

Dzięki współczesnej idei buntu społeczeństw państw muzułmańskich powstała niecodzienna alternatywa państwowotwórcza, jak również czynnik, który w niepowtarzalny sposób integruje społeczeństwa muzułmańskie zamieszkałe we współczesnej Europie. Nie można stwierdzić, że wszystkie kultury i ludność krajów świata islamu są homogeniczne¹⁵, aczkolwiek, w przypadku prymatu religii, utożsamianie się z konkretnym odłamem religijnym wywiera niezwykle wpływ na wyraźne skonsolidowanie wspólnoty muzułmanów. Brak porozumienia pomiędzy dwoma cywilizacjami może mieć groźne reperkusje w postaci rosnącego oddania się idei fundamentalizmu przez ludność muzułmańską¹⁶.

Napływ elementów innej kultury tworzy specyficzną przestrzeń, w której rodzą się zarówno pozytywne, jak i negatywne reakcje. Jest nieuniknione, że w przyszłości kolizje obu sfer w życiu społecznym będą podstawą do powstania nowych konfliktów¹⁷.

Mogłoby być rozwiązaniem dojście do porozumienia przez różnorodne społeczności i przeciwdziałanie wyłączności wpływów jednej grupy kulturowej nad pozostałymi, na rzecz współdziałania i czystego współzawodnictwa¹⁸.

PROBLEM FUNDAMENTALIZMU ISLAMSKIEGO

Fundamentalizm to „zjawisko niejednorodne, reprezentowane przez szereg organizacji o różnych ideologiach i często rozbieżnych interesach, które nie tworzą wspólnego frontu, globalnej organizacji terrorystycznej skierowanej przeciw reszcie świata”¹⁹. Wyraża wszystkie kultury lokalne, w pewien sposób upolitycznione i podparte specyficznymi wartościami religijno-kulturowymi²⁰. Radykalne odłamy współczesnych fundamentalistów

• • • • •

¹³ Por. K.A. Appiah, *Identity, Authenticity, Survival: Multicultural Societies and Social Reproduction*, [w:] *Multiculturalism. Examining the Politics of Recognition*, pod red. C. Taylora, Princeton University Press, Princeton 1994, s. 150-159.

¹⁴ J. Balicki, op. cit., s. 31.

¹⁵ Homogenizacja sprowadza się do istoty globalizacji i w miarę upływu czasu upodobniania się wszelkich struktur ekonomiczno-społecznych, bez względu na przychylność społeczeństwa bądź jego kategorię sprzeciw. J. Zdanowski, *Islam wobec wyzwań...*, s. 36.

¹⁶ A. Phillips, op. cit., s. 13; W. Kymlicka, R. Cohen-Almagor, op. cit., s. 101-102.

¹⁷ J. Zdanowski, *Między dar al-islam a dar al-harb. Tożsamość imigrantów muzułmańskich na Zachodzie w dobie globalizacji*, [w:] *Islam a globalizacja...*, s. 106.

¹⁸ L. Dyczewski, op. cit., s. 32.

¹⁹ M. Lewicka, *Fundamentalizm muzułmański – odkrycie naszych czasów czy stały element myśli politycznej islamu*, [w:] *Islam a świat*, pod red. R. Bäckera, S. Kitaba, Wydawnictwo MADO, Toruń 2004, s. 78.

²⁰ W monografii Rollina Armoura zostało podkreślone wspólne podłoże ideologii fundamentalistycznych, jakie łączą trzy największe religie monoteistyczne. W jego wywodzie ukazano religijność jako postawę gotowości do zaangażowania się w każdy konflikt odebrany jako zagrożenie kryzysu duchowych wartości. R. Armour, *Islam, chrześcijaństwo i Zachód. Burzliwe dzieje wzajemnych relacji*, Wydawnictwo WAM, Kraków 2004, s. 270-272.

cechuje fronda wobec cywilizacji kulturowego modernizmu²¹. Wręcz sprzecznością interesów rodzi się konflikt i oponowanie wobec społecznego porządku Europy – demokracji, praw człowieka oraz międzynarodowej etyki.

Fundamentalizm islamski stał się wytworem religijnej wyobraźni islamskiej²². Zaczął uciekać się do obrony przed sekularyzacją ze strony świata Zachodu za pomocą aktów terroru, tłumaczonego niejednokrotnie wypełnieniem obowiązku religijnego, który w wielu przypadkach urasta do rangi sakramentu lub boskiego nakazu. Zjawisko fundamentalizmu rozpoznawalne zostało też z czasem, jako ideologia polityczna – islamizm. Zagorzali fundamentaliści postrzegają Zachód jako cywilizację całkowicie wrogą i obcą. W opinii tak radykalnego muzułmanina świat stał się symbolem dualizmu z jednej strony świat islamu (Dar al-Islam), z drugiej zaś świat herezji (Dar al-Harb). „Odrzucając globalny consensus w sprawie świeckiego państwa, jako podstawowej jednostki w polityce międzynarodowej, nawołują do światopoglądowej wojny cywilizacji”²³.

Należy rozróżnić pojęcie „islam” od idei „fundamentalizmu” – pierwsze z nich reprezentuje religię, a drugie pozostaje czystą ideologią. Błędne jest utożsamianie analizowanego zagadnienia z terroryzmem. Fundamentalizm jest

„nurtem umysłowym, odwołującym się do religii celem potwierdzenia własnej tożsamości, odnalezienia aksjomatów, stawienia czoła problemom współczesnego świata, terroryzm jest najbardziej skrajną formą działania aktywistycznego, wykorzystującego przemoc dla realizacji swoich celów”²⁴.

Znaczne zainteresowanie budzi silne przekonanie o wyższości moralnej ze strony ugrupowań terrorystycznych w przypadku jakiegokolwiek konfliktu motywowanego religią i walką o czystość moralną całego świata. Jedną z najbardziej agresywnych form działalności terrorystycznej, która kieruje się wspomnianymi bodźcami, jest Dżihad²⁵. Pojęcie „świętej wojny” zostało spopularyzowane i uznane za część ideologii wielu ugrupowań skrajnych fundamentalistów, do której proklamowania dąży rzesza muzułmanów²⁶.

Terroryzm oparty na fundamentach wiary należy uznać za zjawisko niebezpieczne. Społeczność religijna istnieje ponad jakimikolwiek podziałami, narodowymi bądź rasowymi²⁷. Kryterium religijne staje się współcześnie kwestią szeroko pojętego dyskursu politycznego. Jej zastosowanie w sferze polityki zmienia religię w istotny instrument działań stricte politycznych²⁸.

W Europie powstaje wiele ugrupowań terrorystycznych opierających swe idee na muzułmańskim fundamentalizmie. Katalizatorem wszelkich ruchów o charakterze politycznym jest zjednoczenie muzułmanów oraz wspieranie ich w konflikcie z tzw. niewiernymi,

• • • • •

²¹ B. Tibi, *Fundamentalizm religijny*, Państwowy Instytut Wydawniczy, Warszawa 1997, s. 23.

²² J.J.G. Jansen, *Podwójna natura fundamentalizmu islamskiego*, Wydawnictwo Libron, Kraków 2005, s. 24.

²³ B. Tibi, op. cit., s. 24.

²⁴ M. Lewicka, op. cit., s. 52-53.

²⁵ Współczesna definicja dżihadu wiąże się z konkretnymi organizacjami islamskimi. Pojęcie uważane jest za indywidualny obowiązek każdego muzułmanina, a decyzja o jego podjęciu, czy zaniechaniu działania, zależna jest od władz politycznych danego ugrupowania. J. Danecki, *Kłopoty z dżihadem*, [w:] *Islam a terroryzm*, pod red. nauk. A. Przemias, Wydawnictwo Akademickie Dialog, Warszawa 2003, s. 59.

²⁶ K. Kościelniak, *Dżihad. Święta wojna w islamie*, Wydawnictwo „M”, Kraków 2001, s. 62-66.

²⁷ K. Liedel, *Fundamentalizm islamski w kontekście bezpieczeństwa międzynarodowego*, [w:] *Fundamentalizm i kultury*, pod red. M. Szulakiewicza, Z. Karpusa, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń 2005, s. 301.

²⁸ Istotnym paradoksem, na którym skupia uwagę Riva Kastoryano, jest źródło kontrastu pomiędzy odmiennością religijną, według autora kreowaną bezpośrednio poprzez działania polityczne, a nie kulturowe. R. Kastoryano, *Negotiating Identities: States and Immigrants in France and Germany*, Princeton University Press, Princeton 2002, s. 98; por. E. Pace, P. Stefani, *Współczesny fundamentalizm religijny*, Wydawnictwo WAM, Kraków 2002, s. 22-24.

upowszechnienie islamu i stworzenie modelu systemu państwa Boga – hakimijjat Allah – oraz zastosowanie boskiego prawa szariatu²⁹.

Fundamentalizm muzułmański jest jednym z najczęściej wspominanych pojęć w środkach masowego przekazu i publikacjach naukowych. Wyrósł jako ekspresja buntu niektórych społeczeństw krajów islamskich przeciwko wszelkim zachodnim wzorcom i systemom wartości. Problemem jest brak chęci do zawarcia jakiegokolwiek kompromisu, jak również zwykła akceptacja istnienia nowoczesnego państwa narodowego przez fundamentalistów, dla których wiara w niepodzielność władzy jest nadal głęboko zakorzeniona w tradycji islamu³⁰.

Istota islamu i fundamentalistów nie powinna być zdewaluowana jedynie do charakteru walki zbrojnej, aczkolwiek należy pamiętać, że w każdej ideologii, wierze czy koncepcji politycznej wśród fundamentalistów są jednostki, które nie wyobrażają sobie, aby ich idee były wprowadzone bez użycia siły. W skali globalnej działalność niewielu przypisywana jest całym społecznościom. W rzeczywistości za akty przemocy nie ponosi odpowiedzialności grupa społeczna, lecz konkretni ludzie, którzy stali się zagrożeniem dla demokratycznych społeczeństw Zachodu³¹.

STEREOTYPOWY WIZERUNEK ISLAMU I SPOŁECZEŃSTW PAŃSTW MUZUŁMAŃSKICH A POSTAWA EUROPY W ŚWIETLE DWÓCH ŚWIATÓW

Zjawisko „globalnej wioski” Marshalla McLuhana od dawna wytycza wszystkie współczesne ścieżki ruchów migracyjnych oraz działania na rzecz ujednoczenia kultur. Procesy migracyjne nie są w stanie pogodzić strachu społeczeństwa, które wraz z erą globalizacji tworzy silne i negatywne uprzedzenia³². W ostatnich latach wielu autorów wskazuje na impas utopijnej formuły pluralizmu. Niektórzy z badaczy odnieśli się do zjawiska multikulturalizmu jako procesu sprowadzającego się bardziej do separacji niż integracji³³, poprzez uwydatnianie i trwale podkreślanie odmienności. Wyrazem strachu wobec obcych powstaje stygmatyzacja negatywnych cech migrantów³⁴.

W przeważającej części wspólnoty europejskiej istnieje skostniały obraz stereotypów islamu oraz muzułmanów. Społeczeństwa te postrzegane są jako prymitywne, epatujące naturą wojowników, skłonnych do przemocy i wyjątkowych okrucieństw. Przypięto im etykietę religijnych fanatyków z rygorystycznym podejściem do spraw seksu czy równości płci³⁵.

Powszechny brak zrozumienia i nietolerancja wobec społeczności muzułmańskiej często są winą mediów, które kreują obraz świata islamu opartego przede wszystkim na uprzedzeniach. Pierwotnym źródłem dającym pobudki do dyskryminującej postawy kul-

• • • • •

²⁹ K. Liedel, op. cit., s. 297.

³⁰ J.J.G. Jansen, op. cit., s. 21.

³¹ K. Liedel, op. cit., s. 297; J. Danecki, *Narodziny terroryzmu w świecie islamu*, [w:] *Terroryzm – dawniej i dziś*, pod red. P. Jaroszyńskiego, P. Tarasewicz, I. Chłodna, M. Smoleń-Wawrzusiszyn, Katolicki Uniwersytet Lubelski, Lublin 2010, s. 51-71.

³² E. Wysocka, „My” i „oni” – dlaczego tak trudno być razem?, [w:] *Migracja, uchodźstwo, wielokulturowość. Zderzenie kultur we współczesnym świecie*, pod red. nauk. D. Lalak, Wydawnictwo Akademickie Żak, Warszawa 2007, s. 13-15.

³³ R. Eckert, *Culture of Conflict? Migration, Culture Conflict and Terrorism*, [w:] *Migration, Culture Conflict, Crime and Terrorism*, pod red. J. D. Freilicha, R. T. Gurrette'a, Ashgate, Hampshire 2006, s. 24.

³⁴ Por. E. Wysocka, op. cit., s. 22-23.

³⁵ W badaniach opinii publicznej wśród brytyjskiej społeczności muzułmanów na zlecenie dziennika „The Guardian” pokazano, iż 86% jest przeciwko przemocy używanej do celów politycznych. Tylko 11% dopuszcza taką możliwość. M. Ostrowski, *Święta wojna z dżihadem*, „Polityka” z 23 lipca 2005, nr 29 (2513), s. 22-25.

tury europejskiej wobec islamskiej jest dobór ukazywanych tematów skupiających uwagę głównie na pejoratywnych zagadnieniach dotyczących m.in. radykalnego fundamentalizmu, pozycji kobiety muzułmańskiej, zacofania świata islamu oraz współczesnego terroryzmu³⁶. Wszelkie wartości kulturowe, które reprezentowane są przez społeczność świata islamu skonfrontowane są na tle samowważonej, lepszej Europy opartej na bezpodstawnym przekonaniu o wyższości chrześcijaństwa³⁷.

Analizując kwestię negatywnego nastawienia społeczeństw Europy wobec islamu jako zjawiska bezpośrednio związanego z terroryzmem, należy zrozumieć nienaturalną potrzebę wypełnienia miejsca wroga, którego zabrakło po upadku Związku Radzieckiego. Rolę nieprzyjaciela przejął współczesny terroryzm uciekający się do przekonań religijnych. Zachód reprezentujący „dobro” spersonalizował go jako „zło”, któremu powinno się za wszelką cenę przeciwstawić³⁸.

Rodowici mieszkańcy Europy, do której przybywają mniejszości o obcych im kulturach, często akcentują przewagę własnego dziedzictwa cywilizacyjnego, a nawet protestują przeciw temu napływowi. „Poczucie tożsamości kulturowej lub etnicznej umacnia się w obliczu zagrożenia i krytyki”³⁹, co konsekwentnie przekłada się na reperkusje w konflikcie komunikacji międzykulturowej – Europy i świata islamu.

Podobnym problemem może być etnocentryzm i wyolbrzymianie różnic między kulturami, co siłą rzeczy utrudnia dialog międzykulturowy. Zjawisko to dotyczy wszystkich kultur, pojawia się zarówno w obrębie dominujących jak i zdominowanych grup etnicznych, gdzie obawa wiąże się ze strachem utraty własnej tożsamości⁴⁰.

Należałoby zaakcentować rosnące znaczenie pojęcia europocentryzmu. Z pozoru wydaje się, iż od czasów europejskich podbojów i epoki kolonializmu aż po II wojnę światową ludzkość zdołała nauczyć się, jak znacznym nadużyciem okazała się idea rasizmu – który nie ma racji bytu we współczesnym świecie. Niestety, współczesny świat nadal ma poczucie nadrzędności kultury europejskiej nad tzw. rasami niższymi.

Jak bardzo antyislamskie są nastroje pośród konkretnych grup społecznych państw Europy, dokładnie obrazują ruchy bądź partie populistyczne i ich idee antyimigracyjne zyskujące współcześnie coraz większe poparcie. Ludzie opowiadają się za wspólnotą narodowościową, deprecjonując kwestię egalitaryzmu etnicznego. Populizm antyimigracyjny „odwołuje się do zakorzenionych już w społeczeństwie uprzedzeń i niechęci, wzmacniając je przez regularne przywoływania ich w dyskursie publicznym i politycznym”⁴¹. Logiczna sekwencja nietolerancji ma oddźwięk w popularności partii populistycznych, które

• • • • •

³⁶ J.R. Nassar, *Globalization & Terrorism. The Migration of Dreams and Nightmares*, Rowman & Littlefield, Oxford 2005, s. 31.

³⁷ D.M. Al-Badayneh, *Social Causes of Terrorism in the Arab Society*, [w:] *Understanding Terrorism: Analysis of Sociological and Psychological Aspects*, pod red. S. Ozerena, I.D. Gunesa, D.M. Al-Badayneha, IOS Press, Amsterdam 2007, s. 134; A. Marek, A.S. Nalborczyk, *Dlaczego boimy się islamu?*, [online] dostęp: 17.03.2013 < www.wiez.com.pl/islam/index.php?id=3. >

³⁸ H.H. Kühne, *Terrorism Rediscovered: The Issue of Politically Inspired Criminality*, [w:] *Migration, Culture Conflict...*, s. 15-16; R. Paz, *Is there an „Islamic Terrorism”?*, [online] dostęp: 17.03.2013 < www.212.150.54.123/articles/articleidet.cfm?articleid=46. >

³⁹ Zjawisko przynależności do danej grupy kulturowej dotyczy zarówno muzułmanów jak i Europejczyków, którzy budują tożsamość na zasadzie opozycji do innych. U źródeł takiego postrzegania rzeczy może być koniec ery kolonializmów – Europa utraciła przekonanie o swojej supremacji w świecie, w konsekwencji przynosząc kryzys tożsamości i brak poczucia bezpieczeństwa. A. Mrozek-Dumanowska, *Globalizacja i regionalizacja: dwa oblicza komunikacji międzykulturowej*, [w:] *Islam a globalizacja...*, s. 84. Z kolei Agnieszka Chwieduk rozgranicza zakres „tożsamości” na lokalną, która ma realny byt, oraz europejską, która istnieje wyłącznie w politycznych deklaracjach rządzących elit. A. Chwieduk, *Pomiędzy tożsamością europejską a tożsamością lokalną (w perspektywie etnologicznej)*, [w:] *Miejsce kultur etnicznych...*, s. 118.

⁴⁰ J.T. Levy, *The Multiculturalism of Fear*, Oxford University Press, Oxford 2000, s. 6.

⁴¹ Por. L. Nowakowska, *Populizm i dialog w europejskiej kulturze politycznej*, [w:] *Dialog w kulturze*, pod red. M. Szulakiewicza, Z. Karpusa, Wydawnictwo Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń 2003, s. 353-369.

przedstawiają grupy imigrantów muzułmańskich jako zagrożenie dla kultury narodowej, bezpieczeństwa państwa, czy tradycji sensu stricto. Za przykład mogą posłużyć Partia Ludowa w Danii (Dansk Folkeparti), Brytyjska Partia Narodowa (British National Party), czy holenderska Lista Pima Fortuyana (Lijst Pim Fortuyn), które skupiają się na krzewieniu wszelkich nierówności i negatywnego wpływu procesów migracyjnych na życie rodowitej ludności, a nawet reprezentując bezpośrednio rasistowskie hasła odseparowania mniejszości imigracyjnej⁴².

Powszechna niechęć do imigrantów z oczywistym skutkiem niesie za sobą propagowanie fundamentalizmu islamskiego. W przyszłości jego oddziaływanie będzie jeszcze większe. Imigracja muzułmańska w krajach Europy pośrednio przełożyła się na rozwój fundamentalizmu politycznego zarówno muzułmanów, jak i Europejczyków. Społeczeństwa Europy, wprawdzie na gruncie wartości demokracji i respektowania jej zasad, budowały przyjazny stosunek wobec imigrantów do momentu pojawienia się terroryzmu międzynarodowego, kiedy nastroje ksenofobii wzrosły, wydaje się raz na zawsze⁴³.

Kolejną z przyczyn może być odpowiedź na wcześniejszą dyskryminację społeczeństw islamskich aprobowaną przez ówczesnych Europejczyków. Przykładem może być opór muzułmanów przeciwko wpływom ideologii oraz kulturze europejskiej, która pomimo uzyskania niepodległości przez konkretne z państw islamskich, nadal ingeruje w wiele z aspektów życia publicznego pomimo jawnego sprzeciwu rdzennych obywateli⁴⁴.

Wszechstronna orientacja ideologii, potępienie takich wartości jak demokracja czy idea państwa świeckiego budzi rozłam, a w opinii przeciętnego Europejczyka daje obraz muzułmanina, jako wojownika-radykała, jednym słowem terrorysty.

KWESTIA INTEGRACJI I ASYMILACJI

Zestawienie istoty migracji z terroryzmem islamskim wydaje się absurdalne. Dla wielu Europejczyków wszyscy emigranci z krajów arabskich są tożsami z terrorystami⁴⁵. Istnieją poważne problemy z integracją imigrantów, niemniej jednak nie powinno wiązać się powyższych kwestii: terroryzmu i migracji.

Integracja, pojęcie wielowymiarowe, nie może być jednokierunkowym aktem, ale stanem, w który zaangażowani są zarówno imigranci, jak i społeczność lokalna⁴⁶. Pełna integracja występuje, gdy kultura kraju przyjmującego zaakceptuje fakt istnienia imigrantów, ulega pewnemu przekształceniu. Biorąc pod uwagę skrajne horyzonty przeciętnego Europejczyka, trudno oczekiwać jakiegokolwiek współpracy. Wina nie leży jednak po jednej stronie. Integracja muzułmanów w Europie sprawia więcej kłopotów niż innych imigrantów. Deputowany Parlamentu Europejskiego – Bruno Gollnisch podkreśla, że problem jest tym

• • • • •

⁴² M. Lesińska, *Populizm a kwestia migracji we współczesnej Europie*, [w:] *Populizm w Europie. Defekt i przejaw demokracji?*, pod red. J.M. De Weale'a, A. Pacześniaka, Wydawnictwo Oficyna Naukowa, Warszawa 2010, s. 104-122.

⁴³ C. Baker, *From Invisible to Visible Minority Post 9/11: New Challenges For Multiculturalism and Muslims in Smaller Canadian Communities*, [w:] *Navigating Multiculturalism: Negotiation Change*, pod red. D. Zinga, Wydawnictwo Cambridge Scholars Press, Newcastle 2006, s. 418-420; L. Nowakowska, *Imigracja muzułmańska a fundamentalizm polityczny w Europie*, [w:] *Fundamentalizm i kultury...*, s. 381.

⁴⁴ A. Mrozek-Dumanowska, op. cit., s. 81-83.

⁴⁵ Patrz wyk. 1; Por. C.R. Ryan, *Democracy, Terrorism, and Islamist Movements: Comparing Hamas, Hizbullah, and the Islamic Action Front*, [w:] *Understanding Terrorism: Analysis of Sociological...*, s. 120-121.

⁴⁶ J. Balicki, op. cit., s. 21.

większy, im więcej jest imigrantów, którzy w konsekwencji niechętni są do przyjmowania wartości i kultury kraju, w którym zamieszkali⁴⁷.

Potwierdza brak porozumienia i realnego stosunku społeczeństwa do imigrantów w Europie referendum w Szwajcarii, gdzie wyborcy odrzucili propozycję wszczęcia szybszej procedury w sprawie przyznania obywatelstwa drugiemu pokoleniu obcokrajowców i automatycznego udzielania prawa przynależności państwowej dla trzeciego pokolenia obcokrajowców. Kolejną egzemplifikacją są Niemcy i ich powszechna niechęć do społeczności tureckiej, na którą przypada połowa liczby imigrantów. Sposób, w jaki społeczeństwo niemieckie traktuje imigrantów, ma odzew w utożsamianiu się określonych grup społecznych, z tureckim nacjonalizmem, jak również z islamskim ekstremizmem. Brak porozumienia i pogłębiająca się przepaść pomiędzy światem islamu a Europą mogą odzwierciedlać brutalne akty demonstrujące bezwzględność społeczności islamskiej. Za przykład perturbacji na tle kulturowo-religijnym służy zabójstwo reżysera Theo van Gogha, autora filmu o prześladowaniu kobiet w islamie, jak również protesty i masowe groźby wobec twórców dwunastu karykatur Mahometa (podpalenie ambasad Danii i Norwegii). Ostatni przykład doskonale obrazuje, jak daleka od ideału jest europejska świadomość demonstracji wolności słowa w stosunku do prostego wyczucia szacunku wobec religijnych przekonań innej kultury⁴⁸.

Uwydatnia się tu kwestia polityki asymilacyjnej i akulturacji społeczeństwa. Utrata części suwerenności jest poniekąd wpisana w klucz strategii adaptacyjno-integracyjnej. Za cel dla potencjalnego imigranta należałoby uznać istotę wartości kontaktów międzyludzkich i wagę akceptacji ze strony otoczenia, dzięki której w przyszłości będzie możliwe poczucie przynależności do nowej kultury. Tymczasem szerokie grupy imigrantów na coraz większą skalę odrzucają posłuszeństwo obcej tożsamości kulturowej oraz norm zachowań na rzecz zachowania własnej, ulegając w konsekwencji separacji i powstawaniu obcych sobie etnicznych enklaw⁴⁹.

Powszechnym zjawiskiem, do którego impulsem były zamachy w 2004 roku w Hiszpanii i w 2005 roku w Wielkiej Brytanii, jest radykalizacja społeczeństwa. Młode pokolenie muzułmanów odrzuca coraz częściej wartości kultury europejskiej, poświęcając się skrajnej idei ponadnarodowej społeczności muzułmańskiej w imię walki o swoją tożsamość i obronę religii⁵⁰. W wątpliwość podawana jest kwestia utrzymania związku z kulturą i bycia traktowanym na równi z innymi mieszkańcami. Imigranci chcą mieszkać w nowym kraju, ale lekceważą jego system wartości⁵¹.

Polityka asymilacji w wielu przypadkach zmusza imigrantów do przyjęcia zasad i wartości kulturowych, które w rzeczywistości nie są konieczne do prawidłowej asymilacji z innym środowiskiem. Istnieje szansa, że imigranci przystosują się z czasem do nowego społeczeństwa. Dopóki jednak będą traktowani jako odrębna mniejszość etniczna, dopóty problem nie zostanie rozwiązany.

• • • • •

⁴⁷ J. Balecki (w rozmowie z Bruno Gollnischem), *Dwugłos o muzułmanach*, [online] dostęp: 17.03.2013 < www.rzeczpospolita.pl/dodatki/zderzenia_060509/zderzenia_a_17.html >.

⁴⁸ J. Balicki, P. Stalker, *Polityka migracyjna i azyłowa. Wyzwania i dylematy*, Wydawnictwo Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Warszawa 2006, s. 282-285.

⁴⁹ O. Seweryn, *Identity of Change as a Consequence of the Migration Experience*, [w:] *Multiculturalism in Historical Perspective*, pod red. F. Malfattiego, CLIOHRES.net, Pisa 2009, s. 210; E. Wysocka, op. cit., s. 44-46.

⁵⁰ S. Simon, *Islam a zachód – kurs na zderzenie*, Internetowe wydanie „Newsweek Polska”, 16 stycznia 2005, [online] dostęp: 17.03.2013 < <http://www.newsweek.pl/artykuly/islam-i-zachod-kurs-na-zderzenie,18284,4> >.

⁵¹ S.G. Shoham, *The 21st-Century Kulturkampf: Fundamentalist Islam Against Occidental Cultures*, [w:] *Migration, Culture Conflict...*, s. 27-28.

KONCEPCJA MIĘDZYNARODOWEGO TERRORYZMU

Liczba migrantów, w zależności od szacunków, wynosi od 75 do 185 mln na całym świecie⁵². Należy zadać pytanie, czy ta fala ludności imigracyjnej może wywrzeć wpływ na rozszerzenie się terroryzmu. Wpływ na wzrost znaczenia współczesnego terroryzmu wywarł proces globalizacji⁵³, powodując istotną zmianę w przeprowadzaniu operacji terrorystów – sposobie ich działania oraz postrzegania konkretnej ofiary. Na skutek lepszej koordynacji akcje terrorystyczne skierowane są współcześnie ku całym społeczeństwom, instytucjom, a także poszczególnym osobom cywilnym⁵⁴. Cała sieć terrorystyczna bazuje na systemie komórkowym i istniejących organizacjach terrorystycznych. Skala aktów przemocy oparta została na coraz bardziej wyrafinowanych broniach masowego rażenia, które potencjalnie mogą znaleźć się w posiadaniu terrorystów. Abstrahując od faktu, jak groźne może być zjawisko terroryzmu we współczesnych czasach, należy zdać sobie sprawę, iż wiele z organizacji terrorystycznych, choć realnie sponsorowanych przez niektóre z krajów świata islamu, w rzeczywistości są poza kontrolą jakiegokolwiek z nich.

Współcześnie terroryzm nabrał nowego znaczenia. Jego specyfikę można zamknąć w charakterze imperatywu religijnego, który w mniej lub w bardziej znaczący sposób wpływa na akty przemocy. Ich głównym celem jest propagowanie skrajnych ideologii, poglądów politycznych, ekonomicznych, społecznych i religijnych oraz wprowadzanie ich w życie za pomocą radykalnych aktów przemocy. Działalność terrorystyczną uznają za niezbędną dla osiągnięcia partykularnych celów. Motywacje terrorystów, chociaż zwykle odnoszą się do sfery stricte politycznej, uzasadniane są pobudkami religijnymi bądź konkretną ideologią⁵⁵.

W świetle motywacji fundamentalistów islamskich najważniejszym może okazać się czynnik kulturowy i sfera społeczno-ekonomiczna. Muzułmanie czują niebezpieczeństwo utraty elementów kultury islamu. Mogą przyjąć postawę obronną bądź charakteryzującą się radykalną agresją wobec Zachodu, będącego potencjalnym zagrożeniem dla ich dziedzictwa⁵⁶. „Prawo do zabijania” muzułmańskich fundamentalistów pochodzi z tradycyjnych islamskich zasad apostazji i wiążącej się z nią karą śmierci. Ścisłe trzymanie się odwiecznych obyczajów doskonale odzwierciedla fakt dysproporcji specyficznego zaawansowania obu kultur – islamu i chrześcijaństwa, w którym występowały równie podobne praktyki, ale kilka stuleci temu⁵⁷.

W przeciwieństwie do motywacji, którymi kierowali się terroryści pół wieku temu, współcześnie ich aspiracją nie jest już zniszczenie konkretnego miejsca, czy też śmierć człowieka, ale atak na symbolizm danej jednostki bądź instytucji. Za podstawę ideologii uważa się altruistyczny mord, celem którego jest upadek znieawidzonej kultury, systemów wartości, cywilizacji, norm i instytucji jednostek oraz całych grup opartych na politycznej i społecznie jednolitej tożsamości⁵⁸.

• • • • •

⁵² *Annex II: Migration at a Glance*, [w:] *Report of the Global Commission on International Migration*, [online] dostęp: 17.03.2013 < www.gcim.org/attachements/GCIM%20Report%20Annex%20II.pdf >.

⁵³ Transformacja uległa nowej formie poprzez „wzrost powiązań organizacyjnych i współpracy między organizacjami terrorystycznymi z różnych państw, przy jednoczesnym rozluźnieniu struktur samych organizacji”. M. Madej, *Międzynarodowy terroryzm polityczny*, Ministerstwo Spraw Zagranicznych, Warszawa 2001, s. 29.

⁵⁴ B. Hołyst, *Terroryzm*, t. 1, Wydawnictwo Prawnicze LexisNexis, Warszawa 2009, s. 54.

⁵⁵ P. Jaroszyński, *Terroryzm – wojna cywilizacji*, [w:] *Terroryzm – dawniej i dziś...*, s. 29-30.

⁵⁶ M. Koseli, *The Poverty, Inequality and Terrorism Relationship: An Empirical Analysis of Root Causes of Terrorism*, [w:] *Understanding Terrorism: Analysis of Sociological...*, s. 112.

⁵⁷ J.J.G. Jansen, op. cit., s. 44.

⁵⁸ *Ibidem*, s. 54-55.

Kryzys tożsamości w krajach islamskich sprzyja dominacji aktywnych grup terrorystycznych. Społeczność muzułmańską można w pewnym sensie uznać za zagubioną, zarówno w skutek nienadążania za zbyt szybkim wzrostem jakości życia w krajach arabskich, jak również załamania się systemu współczesnych doktryn arabskiego socjalizmu i powrotu do światopoglądu opartego na dawnej tradycji islamu⁵⁹. Należy rozgraniczyć, że nie szybkie bogacenie się wąskich elit i powszechna pauperyzacja o wiele większej części muzułmańskiego społeczeństwa, a kryzys wartości mogą być źródłem fundamentalizmu, który jest zapleczem idei terroryzmu i aktów przemocy⁶⁰.

MIGRACJE A BEZPIECZEŃSTWO MIĘDZYNARODOWE W KONTEKŚCIE POLITYKI IMIGRACYJNEJ UNII EUROPEJSKIEJ

Kulturę islamu dotknęło wiele zagrożeń i wyzwań bezpośrednio lub pośrednio związanych z procesami migracyjnymi i zjawiskiem globalizacji. Współcześnie islam stoi przed zadaniem głębszej modernizacji. Społeczństwa muzułmanów tworzą w lokalnych kręgach prywatne meczety, szpitale, szkoły czy związki zawodowe, które dają im większą swobodę działania. Popularyzowanie modelu antyzachodniego nie stanowi dla muzułmanów jakiegokolwiek bariery uczestnictwa w procesie globalizacji. Niebezpieczeństwo polega na przesadnym przywiązaniu świata islamu do tradycji, która staje się narzędziem propagandy w zderzeniu ze zmodernizowanym światem Zachodu, a w konsekwencji przeradza się w polityczny ekwiwalent fundamentalizmu islamskiego⁶¹.

Zagrożenie ze strony terroryzmu znacząco przybiera na sile. Nowo powstałe grupy mają charakter coraz bardziej zdecentralizowany, a ich unieszkodliwienie jest skomplikowane. Rozwój technologiczny nowoczesnych technik operacyjnych oraz wyższy stopień obeznania w kwestiach stricte technicznych przekładają się bezpośrednio na wzrost liczby zabitych i rannych w zamachach terrorystycznych.

Terroryzm we współczesnych czasach stał się zagrożeniem w zakresie podstawowych praw funkcjonowania jednostki: prawa do życia, bezpieczeństwa i wolności. Organizacjami, które powinno się wskazać, jako najważniejsze w zwalczaniu terroryzmu są: Unia Europejska (European Union), Pakt Północnoatlantycki (North Atlantic Treaty Organization), Organizacja Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie (Organization for Security and Cooperation in Europe) oraz Rada Europy (Council of Europe). Muszą one wykazać zdecydowanie i konsekwencję, troskę o podstawowe swobody obywatelskie i podjąć likwidację źródeł terroryzmu w zarodku⁶².

Istnieje wiele sposobów zwalczania tego zjawiska, ale na polu problematyki migracji najważniejsze wydać się mogą metody polityczne. Walka z terroryzmem występującym globalnie wymaga współpracy między państwami, która do czasu zamachu z 11 września 2001 roku była nikła i dopiero po akcie zniszczenia wież World Trade Center zaczęła się rozwijać. Największą organizacją, która zrzesza państwa do walki z terroryzmem, jest

• • • • •

⁵⁹ H.A. Jamsheer, *Historia powstania islamu jako doktryny społeczno-politycznej*, Wydawnictwo Akademickie Dialog, Warszawa 2009, s. 179-180.

⁶⁰ J.J.G. Jansen, op. cit., s. 23; J. Tomaszewicz, *Zło w imię dobra. Zjawisko przemocy w polityce*, Wydawnictwo Szkolne PWN, Warszawa-Bielsko-Biała 2009, s. 231-232.

⁶¹ K. Górka-Sosnowska, *Świat arabski wobec globalizacji. Uwarunkowania gospodarcze, kulturowe i społeczne*, Centrum Doradztwa i Informacji Difin, Warszawa 2007, s. 195-196.

⁶² D. Szlachtar, op. cit., s. 76.

Organizacja Narodów Zjednoczonych (United Nations). Przyjęła ona wiele konwencji i protokołów, w których w bezpośredni sposób odniesiono się do walki z terroryzmem⁶³.

Współcześnie na terytorium Unii Europejskiej znajduje się od 16 do 19 mln wyznawców islamu, co daje około 5% całkowitej populacji kontynentu. Imigranci sensu stricto nie są zagrożeniem, lecz stanowią oparcie dla islamskich ugrupowań fundamentalistycznych pragnących nawrócenia na integrystyczny islam⁶⁴. Rosnący potencjał społeczeństw islamskich na terytorium współczesnej Europy ma reperkusje w postaci specyficznych regulacji stosunków wobec ludności innego pochodzenia. W dłuższej perspektywie zmagania z terroryzmem powinny być bardziej bezpośrednio ukierunkowane na likwidację wszelkich przyczyn źródłowych międzynarodowego terroryzmu⁶⁵.

Większość państw Unii Europejskiej postanowiła zmienić politykę zagraniczną, a także poziom bezpieczeństwa wewnętrznego, m.in. dzięki wspieraniu integracji ze społeczeństwami muzułmańskimi, które upatruje się jako źródło większości aktów terrorystycznych⁶⁶. Unia Europejska stworzyła strategię zwalczania terroryzmu, poprzez podniesienie kwalifikacji odpowiednich organów wszystkich państw członkowskich zapobiegającym działaniom terrorystycznym oraz rozwinięcie procesów ustawodawczych prawa karnego⁶⁷. Na posiedzeniu Rady Unii Europejskiej w dniach 1-2 grudnia 2005 wprowadzona została tzw. Strategia Unii Europejskiej w zakresie zwalczania terroryzmu. Jej założeniem, mającym pośredni wpływ na reorientację stosunku do ludności imigracyjnej z państw islamskich, jest „zwalczanie terroryzmu w skali globalnej z poszanowaniem praw człowieka i uczynienie Europy bezpieczniejszą oraz umożliwienie jej obywatelom korzystania z wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości”⁶⁸.

Rozważając kwestię czynników, jakie wywierają wpływ na współczesny terroryzm, należy zwrócić uwagę na problem rozwoju polityki imigracyjnej i azylowej Unii Europejskiej. Powiększający się napływ migrantów umocnił przemiany tradycyjnej relacji społeczeństwo–państwo. „Postępująca fragmentaryzacja etniczna i religijna spowodowała, że wielokulturowe państwo wypracowało pewien mechanizm postępowania wobec imigrantów”⁶⁹. Nie zawsze są one w stanie sprostać rzeczywistości w świetle kultury islamu.

Decyzje w Unii Europejskiej zostały podjęte, ale nadal są trudne do zrealizowania, począwszy od wzmocnienia niedyskryminacyjnego traktowania imigrantów i zwalczania rasizmu i ksenofobii⁷⁰, a także wdrażania ogólnoludzkiego „poszanowania życia prywatnego i rodzinnego, prawa do zawarcia małżeństwa i prawa do założenia rodziny, wolności myśli,

• • • • •

⁶³ Por. R.A. Kosta, *Terroryzm jako zagrożenie dla bezpieczeństwa cywilizacji w XXI wieku*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2007, s. 104-106.

⁶⁴ Paradoxem jest to, iż terroryści dostają azyl polityczny w Europie, gdzie posiadają o wiele większą swobodę głoszenia fundamentalistycznych poglądów niż w krajach muzułmańskich. D. Szlachtar, *Walka z terroryzmem w Unii Europejskiej. Nowy impuls*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2006, s. 59-60.

⁶⁵ Ibidem, s. 63.

⁶⁶ M. Kaufmann, *Ethnic Profiling and Counter-Terrorism: Examples of European Practice and Possible Repercussions*, Lit Verlag, Berlin 2010, s. 89.

⁶⁷ Szerzej na temat prawa karnego poszczególnych państw europejskich: S. Pikulski, *Prawne środki zwalczania terroryzmu*, Wydawnictwo Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego, Olsztyn 2000, s. 87-104.

⁶⁸ *Strategia Unii Europejskiej w zakresie zwalczania terroryzmu*, [online] dostęp: 19.03.2013, < www.stosunki.pl/?q=node/1117 >; Por. M. Kaufmann, *Ethnic Profiling and Counter-Terrorism...*, s. 87-96.

⁶⁹ Niemcy, celem gruntownej asymilacji, oferowały kursy języka niemieckiego oraz kultury i wiedzy o Niemczech. Zgoła inną metodą posłużyła się Wielka Brytania, gdzie obywatelstwo uzyskiwali wszyscy, którzy przybyli z krajów Wspólnoty Brytyjskiej. „Status ten umożliwiał zaspokojenie najistotniejszych potrzeb kulturowych i religijnych. (...) W brytyjskim prawodawstwie np. ujęte zostały zasady koranicznego prawa cywilnego, w szkołach prowadzono lekcje religii muzułmańskiej”. L. Nowakowska, *Imigracja muzułmańska...*, s. 381-383; Przykładem może być też Francja i jej rozdział Kościoła od państwa oparty na laicyzmie. „Tożsamość religijna, etniczna i kulturowa pozostaje prywatną sprawą obywatela, a manifestowanie tych różnic możliwe jest w granicach wytyczonych przez państwo”. Ibidem, s. 384-385.

⁷⁰ L.A. Khan, *A Theory of International Terrorism: Understanding Islamic Militancy*, Martinus Nijhoff, Leiden 2006, s. 18.

sumienia i religii, równości wobec prawa, niedyskryminacji, zróżnicowania kulturalnego, religijnego i językowego, równości mężczyzn i kobiet, prawa dziecka”⁷¹.

Unia Europejska uznała również za najważniejsze działania, jakie należy się podjąć, m.in. zapobieganie, ochronę, ściganie i reagowanie (Prevention, Protect, Pursue and Respond). Pierwsze miało oddziaływać na pojedyncze jednostki i zapobiegać próbom dołączenia do różnego rodzaju komórek terrorystycznych werbujących nowych bojowników na terenie Europy, ale i poza jej granicami. Ochrona ma na celu zwiększenie bezpieczeństwa krajów przed atakami terrorystycznymi, a także zapewnienie bezpieczeństwa granic poprzez zwiększenie kontroli ludności imigrującej. Ściganie ma na celu rozbięcie ugrupowań terrorystycznych, pozbawienie ich wszelkich możliwych środków, m.in. broni czy funduszy. Ostatnim, jednak nie mniej ważnym środkiem jest reagowanie, służące minimalizowaniu szkód wyrządzonych przez zamachy terrorystyczne czy wszelkiego rodzaju pomoc dla ofiar aktów przemocy⁷².

Politykę zagraniczną wypełnia niekończąca się walka z terroryzmem, ze szczególnym uwzględnieniem poczucia bezpieczeństwa w sferze społecznej. Zapewnienie bezpieczeństwa wewnętrznego państwa, jak i poza jego granicami stało się sprawą kluczową dla prosperującego społeczeństwa. Od dawna udoskonalane są strategie antyterroryzmu, wiedzę o międzynarodowym terroryzmie zaczęto poszerzać w szczególności po zamachu na World Trade Center.

Należy zwrócić szczególną uwagę na sytuację ekonomiczną ludzi na obszarach, gdzie zjawisko terroryzmu jest wyjątkowo intensywne. Społeczeństwo szczególnie narażone na akty przemocy ze strony ugrupowań terrorystycznych musi mieć szansę na zaspokajanie wszystkich potrzeb, w szczególności wolności religijnej i światopoglądowej, jak również ma akceptowalny system polityczny⁷³. Kolejnym elementem mogącym stworzyć podwaliny pod dojrzałe społeczeństwo będące w stanie zmienić sytuację za pomocą innych środków niż terror, jest edukacja, tak by cywilizacja islamska nie poddawała się łatwo manipulacjom prowadzącym do zintensyfikowania aktów przemocy.

Kolejnym etapem winno być rzeczywiste wejście w życie⁷⁴ programu wspólnych zasad polityki imigracyjnej w Unii Europejskiej⁷⁵. Janusz Bielecki zwraca uwagę, iż w przypadku braku inicjatywy wprowadzenia uniwersalnych ram dla strategii postępowania wobec imigrantów, istnieje większe prawdopodobieństwo nieobchodzenia przez migrantów krajowych zasad i regulacji. Konsekwencją może być drastyczny wzrost liczby obywateli państw trzecich, którzy planują przyjazd w sposób nielegalny – bez możliwości włączenia

• • • • •

⁷¹ *Posiedzenie Rady Europejskiej w Tampere. 15-16 października 1999 r.*, [online] dostęp: 18.03.2013 < [www.cie.gov.pl/HLP/mointintgr.nsf/0/4B14EBAFF4B0DC80C1256E75005617A8/\\$file/ME5326A.pdf](http://www.cie.gov.pl/HLP/mointintgr.nsf/0/4B14EBAFF4B0DC80C1256E75005617A8/$file/ME5326A.pdf) >; Spotkanie Rady Europejskiej w Laeken. 14-15 grudnia 2001 r., [online] dostęp: 18.03.2013 < [www.cie.gov.pl/HLP/mointintgr.nsf/0/1FBA16B756C00652C1256E7500561746/\\$file/ME5340B.pdf](http://www.cie.gov.pl/HLP/mointintgr.nsf/0/1FBA16B756C00652C1256E7500561746/$file/ME5340B.pdf) >.

⁷² *Strategia Unii Europejskiej...*, [online] dostęp: 19.03.2011, < www.stosunki.pl/?q=node/1117 >; B. Hołyst, *Terroryzm*, t. 2, Wydawnictwo Prawnicze LexisNexis, Warszawa 2009, s. 964-967.

⁷³ Według francuskiego filozofa i publicyisty Guya Sormanego Europa przywiązuje zbyt mało wagi do problemów na arenie politycznej świata islamu, będąc w przekonaniu że „Arabom wystarczy łagodny despotyzm”, który zgoda dla Europy i jej stabilności jest komfortowy. Poprawa sytuacji politycznej w państwach arabskich mogłaby mieć pozytywne skutki w Europie. Por. J. Zakowski, (w rozmowie z Guyem Sormanem), *To są ludzie jak my*, „Polityka” z 5 marca 2011, nr 10 (2797) s. 48.

⁷⁴ Autentyczne wprowadzenie zmian wiąże się z trudnościami wynikającymi z praktycznej sfery wprowadzenia zasad odnoszących się do polityki imigracyjnej. Por. *From Principles to practice. The Common Basic Principles on integration and the Handbook Conclusions*, [online] dostęp: 17.03.2013 < www.epim.info/docs/documents/MPG%20Principles_to_Practice_CBP_Handbook3.pdf >; *Beyond the Common Basic Principles on integration: The next steps*, [online] dostęp: 18.03.2013 < www.epim.info/docs/theproject/EPC%20Issue%20Paper%2027%20Basic%20Principles%20on%20Integration.pdf >.

⁷⁵ *Immigrant integration Policy in the European Union*, [w:] *Justice and Home Affairs* (wydanie prasowe z 2618 posiedzenia Rady Unii Europejskiej), 19 listopada 2004, [online] dostęp: 18.03.2013 < _www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/jha/82745.pdf >.

się we wspólnoty społeczeństwa europejskiego⁷⁶. Zagadnieniom izolacji migrantów, niosącej za sobą zagrożenie stabilności i spójności społeczeństw krajów Europy, poświęcony został Program Haski⁷⁷ z 2004 roku.

Pomimo iż w wymiarze prawnym Unii Europejskiej istnieje mnogość aktów prawnych dotyczących tematyki migracji, wydaje się, że brakuje spójności ze sobą problematyki integracji i asymilacji migrantów. Znacząco wpływają na kwestię integracji liczne dyrektywy, które „są wiążącymi aktami prawa wspólnotowego, ale w przeciwieństwie do rozporządzeń obowiązują państwa jedynie w zakresie celów, jakie powinny być osiągnięte, pozostawiając państwom członkowskim swobodę w wyborze środków ich realizacji”⁷⁸. W konsekwencji, założenia polityki imigracyjnej są trudne do skonfrontowania z rzeczywistością i potrzebą czasu, aby nastąpiło ich realne wejście w życie.

Czy jest możliwe całkowite zlikwidowanie zjawiska terroryzmu międzynarodowego, który współcześnie otacza społeczeństwo ze wszystkich stron? Istnieje wiele sposobów, aby terroryzm ograniczyć i mieć nad nim kontrolę, ale w głównej mierze to kwestia szybszego działania i podjęcia bardziej skutecznych środków, na co w wielu przypadkach brakuje zdecydowania i konsekwencji.

W ogólnej refleksji nad tematyką procesów migracyjnych społeczeństw państw muzułmańskich i ich wpływie na terroryzm międzynarodowy sformułowano następujące uogólnienia:

1. W oparciu o teorię Samuela Huntingtona o zderzeniu cywilizacji zarysowuje się współczesny konflikt, jaki postrzegany jest między światem Zachodu a światem islamu, prowadzący do konfrontacji systemu wartości i wierzeń, na których oparto konstrukcję wszystkich społeczeństw.

2. Wszelkie przyczyny konfliktów na tle ideologicznym zaczynają wypierać spory kulturowe. Utrudnień w partycypacji współczesnych norm i idei przez świat islamu można doszukiwać się w przywiązaniu do przeszłości i tradycyjnego pojmowania muzułmańskiego dziedzictwa kulturowego.

3. Powszechne poglądy w kwestii globalizacji kulturowej nie znajdują poparcia na gruncie państw muzułmańskich. Panująca dychotomia pomiędzy dwoma światami nie może być drogą do zawarcia międzykulturowego dialogu. Zastój ten mogłoby przerwać swoiste uwspółcześnienie historii⁷⁹ przez społeczeństwa muzułmańskie, których zmiany w sferze myślowej wprawdzie dają się powoli zauważać, ale zaledwie u części środowiska cywilizacji islamu.

4. Istotę postawy obronnej, zarówno europejskiej, jak i muzułmańskiej tożsamości kulturowej można odnieść do pojęcia walki z terroryzmem. Oba kręgi cywilizacyjne przechodzą współcześnie etap poszukiwań. Niezwykle ważny jest pozytywny stosunek społeczności międzynarodowej wobec innych kultur i zmian, jakie niesie za sobą proces globalizacji;

• • • • •

⁷⁶ J. Balicki, op. cit., s. 49.

⁷⁷ Wyznaczone zostały w nim europejskie aspekty bezpieczeństwa, sprawiedliwości, przestrzeni życiowej oraz regulacje prawne dotyczące podstawowych praw, obywatelstwa, azylu i walki z terroryzmem. *Rada, Program Haski: Wzmacnianie wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości w Unii Europejskiej*, Dz. U. C 53 z 3 marca 2005, s. 3-14.

⁷⁸ R. Stefańska, *Między multikulturalizmem a asymilacją. Polityka integracyjna w Europie*, [w:] *Problemy integracji imigrantów. Koncepcje, badania, polityki*, pod red. A. Grzymały-Kozłowskiej, S. Łodzińskiego, Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2008, s. 134-135.

⁷⁹ A. Mrozek-Dumanowska, op. cit., s. 92-93.

5. Społeczeństwo nie dzieli się na różnorodne części, lecz jest niejednorodną całością mającą na celu współdziałanie i rozwijanie całościowej kultury społeczeństwa. Na etapie tak głęboko zakorzenionej niechęci do współpracy nie będzie możliwe stworzenie społeczeństwa wielokulturowego.

6. Europa, jak również pozostała część cywilizacji Zachodu, musi być świadoma, iż podczas podbojów i epoki kolonializmu sama upowszechniła i wypracowała model ideologii rasistowskiej, którego współcześnie nie może wypłenić z postawy światopoglądowej niektórych z grup społecznych.

7. Terroryzm sensu stricto nie jest jedynie wynikiem złe interpretujących rolę religii fanatyków, w równym stopniu jest on stymulowany przez procesy globalne, idee z łatwością trafiają na podatny grunt myślenia przeciętnego muzułmanina poszukującego właściwego systemu wartości.

8. Za punkt odniesienia w prewencji wiązania się wspólnot muzułmańskich z organizacjami fundamentalistycznymi należałoby uznać podjęcie prób zbudowania w państwach przyjmujących imigrantów, autentycznych społeczeństw obywatelskich, wraz ze wszystkimi związanymi z nim wolnościami oraz zapewnieniem pełnego uczestnictwa w życiu społecznym i politycznym.

9. Zjawisko fundamentalizmu islamskiego, chociaż prowadzi często do poważnych konfliktów, nie może być równoznaczne z terroryzmem; to jest zespół przekonań, na którym podpierają się domniemani przywódcy oraz członków ugrupowań terrorystycznych o charakterze stricte religijnym.

10. Zniwelować zjawisko fundamentalizmu mógłby dialog międzyreligijny. Pomocą, mogłoby się okazać upowszechnianie wiedzy o obu religiach, propagowanie postawy tolerancji, szacunku i poszanowania, przy jednoczesnej świadomości zagrożeń i działalności osób przeciwnym obopólnemu porozumieniu.

11. Terroryzm od zawsze jest zbrodnią postrzeganą jako czyn skrajnie odbiegający od zasad moralności, znoszący znaczenie walki, która współcześnie manifestowana jest poprzez ludzi i prowadzona przeciwko poszczególnym jednostkom. Nie można stawiać znaku równości między sposobem, w jaki dany cel jest osiąganym poprzez działania terrorystyczne, a samym celem.

12. Należałoby stworzyć ład społeczny i polityczny w całym państwie, w konsekwencji którego akty terrorystyczne nie mogłyby funkcjonować w danym otoczeniu. Opisany porządek rzeczy przyniósłby możliwość współzycia w pokoju, bez rozwarstwień różnego rodzaju grup społeczno-kulturalnych i w powszechnym braku poszanowania odmienności.

13. Walka z terroryzmem nie powinna polegać jedynie na działaniach czysto militarnych, ale skupić się też na aspektach społeczno-politycznych⁸⁰; Zachód próbuje zwalczać zjawisko terroryzmu, ograniczając się do sposobów militarnych, ale kierując się taką polityką nie wyeliminuje ona źródeł konfliktów. Odpowiedzią może się stać likwidacja dysproporcji rozwojowych, niedostatku ekonomicznego oraz kształtowanie współpracy z poszanowaniem odmienności interesów i kultur.

14. Istnieje nikła szansa na realne zastosowanie zasady wzajemności przez świat islamu, który nie jest w stanie wynieść kwestii wspólnego kompromisu nad ograniczenia dominacji jego tożsamości kulturowej nad cywilizacją europejską (i odwrotnie).

• • • • •

⁸⁰ J. Konieczny, *Terroryzm jako metoda walki politycznej. Casus IRA*, [w:] *Terroryzm globalne wyzwanie*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2008, s. 152-153.

*SOURCES OF INTERNATIONAL TERRORISM VS. THE WORLD
OF ISLAM IN EUROPE*

Summary

The article argues that general views regarding the matters of cultural globalization do not apply as far as Muslim countries are concerned. The dichotomy between the two worlds does not allow for an inter-cultural dialogue. This blockage could be stopped by specific modernization of history by Muslim societies and the way of thinking of the Islamic communities.

The essence of the defensive nature of both the European and Muslim cultural identities can be applied to war against terrorism. Both cultures are currently undergoing a search phase. The positive attitude of the intercultural community towards other cultures and the changes brought about by the process of globalization are extremely important in this process which can lead to the cooperation and development of the comprehensive culture. Due to a deeply rooted unwillingness to collaborate, a multicultural community is impossible to originate.

Terrorism does not result from fanatics' misinterpretations of the role of religion and in fact is stimulated by global processes. The attempt to build truly civil societies in countries that readily accept immigrants along with all the freedoms that go along with them, as well as ensuring complete involvement in social and political life should be regarded as a specific point of reference in the prevention of the formation of Muslim fundamentalist organizations.

Keywords: Muslim fundamentalism, terrorism, cultural globalization, Europe